

Tehnicile de contabilitate creativă la limita dintre legal și fraudă

Alexandra-Mariana Vîrvara, Mihail-Romeo Roșu

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN BUCUREȘTI

Facultatea: Contabilitate și Informatică de Gestiune

Coordonator: Conf. univ. dr. Cătălina Gorgan

Rezumat: Prezenta lucrare abordează subiectul contabilității creative, concentrându-se asupra modului în care aceasta influențează situațiile financiare întocmite și raportate de către entitățile economice, reprezentând una dintre marile provocări ale contabilității financiare. Obiectivele principale ale cercetării sunt reprezentate de determinarea percepției profesioniștilor din domeniul financiar-contabil cu privire la utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă, precum și identificarea diferențelor existente între acest concept și cel de fraudă. Astfel, cercetarea își propune să ofere un răspuns la una dintre întrebările prezente în ultimul timp în rândul specialiștilor: poate fi contabilitatea creativă inclusă în categoria fraudelor sau este o tehnică legală pe care o poate adopta orice companie? Studiul empiric urmărește să realizeze o sinteză asupra principalelor tehnici de contabilitate creativă utilizate de către profesioniștii din domeniul financiar-contabil, precum și să identifice posibilele motivații care stau la baza acestora. În acest sens, ca instrument de cercetare a fost utilizat chestionarul, prin intermediul căruia am investigat care este percepția profesioniștilor cu privire la practicarea tehnicilor de contabilitate creativă în cadrul entităților economice, dar și asupra limitelor existente între legalitate și fraudă. Rezultatele au relevat faptul că la nivel național tehnicile de contabilitate creativă nu sunt folosite, întrucât peste 70% dintre subiecți au negat utilizarea acestora, în timp ce doar 28% au confirmat aplicarea lor. De asemenea, prin intermediul rezultatelor am putut identifica viziunea angajaților asupra conceptelor de fraudă și contabilitate creativă, aceștia considerând că nu se poate face o delimitare clară între cele două, doar 26% având o opinie contrară.

Cuvinte-cheie: contabilitate creativă, manipulare, fraudă, profesioniști, tehnici

Introducere

Am ales să tratăm subiectul contabilității creative, întrucât reprezintă o tematică extrem de interesantă cu o mare aplicabilitate în prezent, fiind intens dezbătută în literatura de specialitate. Astfel, prin studiul efectuat ne propunem să realizăm o sinteză a principalelor tehnici de contabilitate creativă utilizate de către profesioniștii din domeniul financiar-contabil, precum și să identificăm posibilele motive care stau la baza acestora. Obiectivele principale ale cercetării sunt reprezentate de determinarea viziunii profesioniștilor din întregul spațiu economic, cu privire la aplicarea contabilității creative în cadrul entităților economice, precum și înțelegerea diferenței existente între acest concept și cel de fraudă.

Numeroasele conflicte financiare au la origine, de regulă, utilizarea unor tehnici de manipulare a situației reale, fenomen cunoscut sub denumirea de contabilitate creativă. Acest concept a luat naștere în anii 1980, în Marea Britanie, fiind frecvent întâlnit în literatura de specialitate anglo-saxonă, unde numeroase companii britanice utilizau artificii contabile în sensul maximizării rezultatului și atragerii investitorilor. Subiectul a fost mai puțin tratat la acea vreme, prezentarea sa devenind mult mai amplă odată cu apariția scandalurilor financiare răsunătoare (Horomnea et al., 2012).

Contabilitatea financiară este considerată fermă, inflexibilă, lucru ce nu permite utilizarea inventivității. Cu toate acestea, părerea a fost combătută în multe situații în care imaginația a început să fie aplicată la întocmirea și prezentarea situațiilor financiare, când schimbarea realităților a devenit o cerință fundamentală, care poate juca un rol esențial.

Din acest motiv a apărut fenomenul de „contabilitate creativă”, pentru a reprezenta procesul prin care specialiștii în contabilitate financiară își folosesc aptitudinile cu scopul de a manipula datele (Comandaru et al., 2020). Creativitatea în limitele sale are un caracter pozitiv, dar poate genera o viziune greșită în cazul utilizatorilor, prin furnizarea unei imagini paralele a adevărului în situațiile financiare (Brander et al., 2018).

Cercetarea urmărește să identifice diferențele existente între contabilitatea creativă și fraudă. Ambele concepte apar în principal în perioadele în care compania se află în dificultate și intenționează să schimbe adevărul. Contabilitatea creativă presupune astfel ascunderea informației contabile, proces care nu este considerat a fi ilegal, dar care cu siguranță încalcă standardele etice. În foarte multe ocazii, cele două concepte sunt considerate sinonime, dar există numeroase diferențe. Frauda este un act săvârșit cu rea-credință, care încalcă legea și are un caracter negativ, în timp ce contabilitatea creativă nu încalcă legea, dar nici nu respectă spiritul acesteia (Horomnea et al., 2012).

Lucrarea este alcătuită din cinci secțiuni. Astfel, în prima secțiune are loc revizuirea literaturii de specialitate, prin descrierea cadrului teoretic privind conceptul contabilității creative și prezentarea delimitărilor existente între acest concept și cel de fraudă. A doua secțiune conține o sinteză asupra principalelor tehnici de contabilitate creativă aplicate de către profesioniștii din domeniul financiar-contabil. Cea de-a treia secțiune prezintă metodologia cercetării, explicând modul în care a fost realizat studiul și principalele obiective urmărite, următoarea secțiune detaliază rezultatele obținute în urma cercetării efectuate și testarea ipotezelor prezentate, iar în secțiunea finală sunt redată concluziile.

1. Recenzia literaturii de specialitate

1.1. Conceptul contabilității creative

Contabilitatea creativă a devenit în ultimul timp un subiect abordat de mulți specialiști în domeniu, existând diverse perspective în literatura de specialitate care definesc acest fenomen, toate pornind de la ideea că utilizarea contabilității creative se face în mod obișnuit pentru a ilustra procesul prin care profesioniștii contabili își folosesc cunoștințele în scopul manipulării datelor incluse în situațiile financiare (Yadav, 2014).

Fenomenul a apărut inițial în Marea Britanie, unde a fost prezentată o viziune generală asupra acestuia, nefiind detaliat în ansamblul său, însă, odată ce realitatea economică a fost impactată de numeroase scandaluri financiare, cum sunt cele ale unor companii de renume, precum Enron, WorldCom sau Adeco, publicațiile de specialitate au început să acorde o mai multă atenție asupra acestui fenomen, stârnind, de asemenea, și interesul experților contabili. De atunci, subiectul a devenit din ce în ce mai interesant, fiind dezbătut de diverși specialiști, întrucât manipularea datelor contabile a ajuns să fie o metodă frecvent întâlnită (Gînta & Țirău, 2018).

Prima mențiune asupra contabilității creative i-a fost atribuită lui Copeland (1968). De la acest studiu s-au conturat mai multe perspective asupra acestui concept, ce pot fi deduse pe baza analizei literaturii de specialitate. Astfel, Colasse (1965) consideră contabilitatea creativă ca fiind ansamblul metodelor de informare contabilă, adesea la limita cadrului legal, utilizate de anumite entități care, profitând de marginile normalizării, își îmbunătățesc imaginea poziției financiare și a performanțelor economice. Potrivit lui Trotman (1993), contabilitatea creativă reprezintă o modalitate de prezentare a conturilor, prin care este aleasă cea mai avantajoasă ilustrare a imaginii bilanțului și rezultatului entității, imagine ce se dorește a fi potrivită pentru investitori. De asemenea, Breton și Taffler (1995) consideră că manipularea informațiilor contabile apare în urma posibilității de a alege dintre diversele tipuri de politici, principii și metode de prezentare a situațiilor financiare, alegere care are drept scop

impresionarea utilizatorilor de informație contabilă. Deși aceste situații sunt conforme din punct de vedere legal, ele nu reflectă caracterul etic pe care ar trebui să îl dețină.

Fără îndoială, economistul Kamal Naser (1993) oferă cea mai completă definiție a contabilității creative, și anume: „procesul prin care, datorită existenței unor breșe în reguli, se manipulează informația contabilă și, profitând de flexibilitate, se aleg acele metode de măsurare și informare ce permit transformarea documentelor de sinteză din ceea ce ele ar trebui să fie în ceea ce își doresc managerii”. Totodată, autorul afirmă faptul că acest concept reprezintă „procesul prin care tranzacțiile sunt structurate de asemenea manieră încât să permită obținerea rezultatului contabil dorit”. În această accepțiune vine și Khattab (2012), care consideră contabilitatea creativă drept procesul de transformare a cifrelor contabile din forma lor reală într-o formă ideală care poate fi utilizat în avantajul afacerii, folosind diverse instrumente.

În munca desfășurată, contabilii respectă reguli și proceduri, înregistrând cifre pe baza cărora se vor întocmi raportările financiare. Diversitatea reglementărilor, normelor și politicilor contabile propune adeseori o abordare flexibilă care poate da naștere unor reflecții, existând astfel posibilitatea exploatarei legale a flexibilității pe care o oferă contabilitatea. Prin urmare, conform celor prezentate, contabilitatea creativă ar putea reprezenta libertatea profesionistului contabil de a utiliza acele tehnici care să-i permită să ilustreze sau să denatureze situația reală a unei întreprinderi. Flexibilitatea este permisă în contabilitate, însă numai în măsura în care societatea oferă utilizatorilor o imagine fidelă a situațiilor financiare, astfel încât aceștia să poată lua decizii economice corecte. Aplicarea tehnicilor de contabilitate creativă se realizează așadar cu respectarea legii, însă problema esențială constă în faptul că acestea se îndepărtează de scopul de bază al contabilității, și anume acela de a prezenta utilizatorilor de informații o imagine reală a situațiilor financiare ale entității (Horomnea et al., 2012).

Definițiile acestui fenomen sunt multiple și toate pleacă de la aceeași idee, și anume că tehnicile de contabilitate creativă sunt susținute prin spațiile de libertate lăsate de normele contabile. Literatura de specialitate a demonstrat însă că, de regulă, prin aplicarea contabilității creative sunt avantajați doar unii dintre utilizatorii informației contabile. Prin urmare, oricine își poate adresa acum întrebarea: care este soluția potrivită care să conducă la utilizarea contabilității creative cu bună credință sau să interzică anumite tehnici ale acesteia? Nu avem însă un răspuns care să conducă la o rezolvare permanentă a acestei probleme, întrucât societatea umană este deosebit de complexă, iar peste tot intervine un factor perturbator fundamental și anume, omul. Aceasta și din cauza caracteristicilor intrinseci ale ființei umane care, în anumite condiții, încearcă să interpreteze și să aplice normele pentru asigurarea propriului interes și pentru însușirea unor beneficii imorale. Contabilitatea creativă ajunge astfel la granița între legalitate și fraudă morală, pasul până la fraudă reală devenind unul foarte mic.

În concluzie, în literatură nu există o definiție exactă a contabilității creative, întrucât aceasta este asociată cu îmbunătățirea realității economice a unei companii, care apare în urma manipulării intenționate a informațiilor contabile.

1.2. Delimitările între contabilitate creativă și fraudă

Contabilitatea creativă, numită și inginerie contabilă, aplică numeroase procedee ce au ca obiectiv principal modificarea nivelului rezultatului unei entități cu scopul de a îmbunătăți situațiile financiare ale acesteia. Metodele se bazează pe alegerile permise de reglementările contabile și posibilitățile oferite de transparența normelor în vigoare. Astfel, manifestarea contabilității creative se află, de cele mai multe ori, la limita legalității, însă ea nu trebuie încadrată în categoria fraudelor, întrucât tehnicile utilizate nu au drept scop falsificarea documentelor sau înșelătoria, ci menținerea poziției pe piață a entității și consolidarea situației acesteia. Practicile care nu încalcă regulile contabile și nu pot fi astfel interzise a fi folosite

schimbă realitatea economică, însă sunt nepotrivite din punct de vedere etic. Pe de altă parte, contabilitatea creativă este o modalitate potrivită pentru a reflecta o imagine exactă atunci când este aplicată cu bună-credință (Horomnea et al., 2012).

În ceea ce privește noțiunea de fraudă, aceasta este definită în mai multe moduri de către oamenii de știință, cel mai simplist dintre ele constând în faptul că fraudă este orice infracțiune comisă pentru obținerea de profit (Wells, 2011). Fiind abordată din mai multe perspective, s-a convenit în final că poate fi definită drept „acțiunea menită să inducă în eroare sau să rănească pe alții, pentru a obține un avantaj injust sau ilegal” (Albrecht & Albrecht, 2004; Singh, 2011). De asemenea, IFAC (2009) definește fraudă ca fiind „un act intenționat, comis de unul sau mai mulți indivizi din cadrul conducerii, persoane însărcinate cu guvernarea angajaților, sau unor terțe părți, ce implică utilizarea înșelăciunii pentru a obține un avantaj injust sau ilegal”. Astfel, spre deosebire de o eroare sau o greșeală, se consideră că fraudă este intenționată, implicând o ascundere cu bună știință a faptelor întreprinse.

Frauda contabilă este săvârșită ca urmare a unor acte intenționate, în scopul obținerii unui câștig sau a unui avantaj nedrept, ilegal. Este o acțiune efectuată cu intenția de a-i înșela pe alții, care deseori se încheie cu pierderi financiare semnificative (Achim & Borlea, 2019). Astfel, utilizând tehnici frauduloase, situațiile financiare ale companiilor ilustrează diferențe majore între situația reală și cea creată, generând astfel un dezechilibru între cele două. În literatura de specialitate, acțiunile frauduloase sunt prezentate prin „Triunghiul Fraudei” cu scopul de a sintetiza diversele categorii existente, precum și în ideea de a preveni apariția fraudelor financiare. Conceptul constă în trei abordări, și anume: (1) oportunitatea, care face referire la împrejurarea ce a permis apariția unei acțiuni frauduloase, (2) stimulentele, în cadrul cărora sunt descrise presiunile care afectează mentalitatea angajatului și (3) raționamentul, care se adresează justificării celor care recurg la tehnici de manipulare contabilă (Schuchter & Levi 2013; Horomnea et al., 2012).

Comiterea fraudei se regăsește sub forma unei raportări financiare neloiale sau sustragerii de active. Astfel, raportarea financiară frauduloasă conține falsificări intenționate, inclusiv omiterea de sume sau de prezentări în situațiile financiare, menite să-i inducă în eroare pe utilizatorii acestora, în timp ce deturnarea de active presupune însușirea necuvenită a activelor prin furt, fiind adesea însoțită de înregistrări false, pentru ascunderea faptului că bunurile respective lipsesc (Horomnea et al., 2012). Indiferent de modalitatea prin care a fost comisă fraudă, există o serie de motivații care determină profesionistul contabil să recurgă la o asemenea abordare. Dintre acestea, cea mai comună este reprezentată de evitarea plății taxelor. Cheltuielile cu impozitele sunt un stimulent pentru companii în manipularea contabilă, întrucât impozitul pe venit este considerat o ieșire neproductivă de surse de capital. Astfel, conceptul de fraudă fiscală constă în neplata taxelor, deci încălcarea legii. Este un act intenționat, făcut pentru a reduce obligația fiscală.

Spre deosebire de fraudă, contabilitatea creativă este legală și poate fi chiar un factor de atingere a unei imagini fidele, atunci când este aplicată cu bună-credință. Pe de altă parte, aceasta poate deveni apropiată fraudei, dacă acțiunile întreprinse sunt folosite cu scopul de a obține avantaje pentru anumite categorii de utilizatori ai informațiilor contabile în detrimentul altora (Groșanu, 2013). Astfel, fraudă apare în urma unui fapt ilegal, făcând referire la o acțiune desfășurată cu intenție de către una sau mai multe persoane din conducerea unei entități în scopul obținerii unui avantaj neloial, diferența între cele două concepte constând în caracterul intenționat a actului generator. De asemenea, în definiția americană, noțiunea de fraudă este inclusă în contabilitatea creativă, plasând-o în sfera ilegalității, în timp ce în Marea Britanie, contabilitatea creativă nu este văzută ca un act ilegal, ci doar ca o utilizare a flexibilității în contabilitate, îndepărtând-o astfel de acest concept (Gînta & Țirău, 2018).

Prin urmare, nu putem considera fraudă și contabilitatea creativă drept sinonime. Ambele sunt acțiuni intenționate, însă contabilitatea creativă este practică cu respectarea

legii, dar nu în spiritul acesteia. Totodată, dacă este folosită cu bună-credință, contabilitatea creativă poate fi considerată drept o metodă prin care se prezintă imaginea fidelă a firmei. De multe ori aceasta implică exploatarea flexibilității în cadrul regulilor contabile pentru a obține rezultate financiare specifice, respectând în același timp cerințele legale și de reglementare.

2. Analiza tehnicilor de contabilitate creativă

Întrucât contabilitatea creativă presupune manipularea informațiilor contabile astfel încât rezultatele să fie distincte față de realitate, putem aduce în discuție scopul utilizării tehnicilor de contabilitate creativă. De regulă, principalul deziderat este creșterea profitului unei companii, însă managementul acesteia poate dori să acționeze în sens opus, respectiv spre diminuarea rezultatului, pentru a reduce taxele generate de un profit ridicat. În acest sens, putem analiza următoarele tehnici de contabilitate creativă:

a) *Reclasificarea cheltuielilor de cercetare - dezvoltare*

Procesul de creare a unei imobilizări necorporale este un eveniment generator de cheltuieli, ce presupune împărțirea proiectului în două faze – cercetare și dezvoltare. Conform reglementărilor actuale, cheltuielile de cercetare reprezintă cheltuieli ale perioadei, neputând fi capitalizate, în opoziție cu cheltuielile de dezvoltare. Dacă entitatea nu poate face distincția dintre cele două, atunci toate cheltuielile aferente se vor include în faza de cercetare (OMFP 1802/2014). Astfel, o societate ce capitalizează cheltuielile de dezvoltare poate modifica rezultatul exercițiului prin simpla reclasificare a acestora în categoria de cercetare (Groșanu, 2013).

b) *Amortizarea cheltuielilor de constituire*

În OMFP nr. 1802/2014 este prezentat următorul tratament privind cheltuielile de constituire: „O entitate poate include cheltuielile de constituire la "Active", caz în care poate imobiliza cheltuielile de constituire. În această situație, cheltuielile de constituire trebuie amortizate în cadrul unei perioade de maximum 5 ani”. Astfel, profitul unei firme poate fi alterat cu scopul de a prezenta o realitate subiectivă, după cum urmează: fie societatea va amortiza cheltuielile de constituire, astfel încât diminuarea rezultatului să fie făcută treptat, în decursul mai multor exerciții financiare, fie se va proceda la diminuarea rezultatului dintr-un singur an, prin înregistrarea acestora în conturile de cheltuieli. Această situație este similară cu cea prezentată anterior, întrucât reflectă discrepanțele ce pot apărea în urma unor tratamente diferite privind capitalizarea unor imobilizări necorporale.

c) *Reevaluarea imobilizărilor corporale*

Tehnicile de contabilitate creativă în ceea ce privește reevaluarea imobilizărilor au ca scop majorarea capitalurilor proprii, prin înregistrarea rezervelor din reevaluare. În esență, reevaluarea activelor la valoare justă poate avea un impact pozitiv asupra situațiilor financiare, întrucât imobilizările vor fi prezentate la valoarea lor de piață, reprezentând deci o valoare reală, apropiată de un adevăr obiectiv. Totuși, entitățile economice pot crea piețe fictive pentru stabilirea valorii juste. Un exemplu relevant poate fi societatea Enron, care a vândut o parte din imobilizările neproductive unei societăți „prietene” la un preț superior valorii reale, ceea ce a generat un dublu efect – pe de-o parte a înregistrat un profit de 67 de milioane de dolari, generat de vânzarea imobilizărilor, iar, pe de altă parte, a reevaluat celelalte imobilizări neproductive la o valoare mult mai ridicată decât cea reală. Această tranzacție depășește însă sfera contabilității creative, plasându-se în zona de fraudă (Morariu & Jianu, 2009).

d) *Ajustări în sfera veniturilor*

Entitățile economice pot recurge la diferite înțelegeri cu alți parteneri pentru a-și majora cifra de afaceri la finele unui an. Astfel, o societate poate înregistra o vânzare de bunuri la 31.12.N, urmată de stornarea facturii în exercițiul financiar următor. Conform principiului independenței exercițiilor financiare, o astfel de tranzacție trebuie ajustată astfel încât să

afecteze doar perioada la care face referire, în speță trimestrul patru al anului N. Cu toate acestea, acest tip de practică nu este urmată de reglări în realitatea economică. O altă practică referitoare la ajustarea veniturilor la finalul anului o reprezintă înregistrarea unor venituri în seama avansurilor, ce urmează a fi recunoscute drept venituri în anul următor. Această tehnică are drept scop diminuarea rezultatului real al unei societăți, pentru ca aceasta să se încadreze în limita aplicabilității unor regimuri speciale (ex: neplătitori de TVA, microîntreprinderi). În acord cu paragraful anterior, astfel de ajustări nu respectă principiul independenței exercițiilor financiare, astfel că nu pot fi considerate tehnici de contabilitate creativă legală, intrând așadar într-o zonă gri, apropiată fraudei fiscale.

e) Denaturarea informațiilor privind descărcările de gestiune

Această tehnică de contabilitate creativă, intitulată în literatura de specialitate drept „virusarea costurilor aferente producției vândute”, presupune înregistrarea unor descărcări de gestiune la valori diferite de cele reale, ce urmează să fie corectate prin intermediul unor descărcări de gestiune ale perioadelor următoare. Astfel de tehnici sunt realizate în contextul proiectelor complexe, a căror structură de cost este amplă și ale căror descărcări de gestiune sunt la fel de cuprinzătoare (Guinea, 2016).

f) Supraevaluarea provizioanelor

Conform OMFP 1802/2014, provizioanele sunt datorii cu exigibilitate sau valoare incertă. Acestea pot fi recunoscute dacă o entitate are o obligație curentă, generată de un eveniment anterior, pentru care este probabil să existe o ieșire de resurse în vederea stingerii acesteia, iar valoarea sa să poată fi estimată în mod credibil (Lungu & Caraiani, 2018). Astfel, această incertitudine privind estimarea corectă și credibilă a unui provizion contribuie la utilizarea unui raționament ce are ca scop manipularea rezultatului unei societăți. Concret, o entitate poate constitui provizioane supraevaluate pentru a diminua rezultatul unui exercițiu, într-un an în care performanțele au fost peste așteptări. În contrast, în momentul în care pierderile ce stau la baza provizioanelor apar, acestea pot fi reluate la venituri, generând o creștere a rezultatului. Totuși, principiul prudenței interzice constituirea unui provizion ascuns sau excesiv, întrucât neutralitatea și credibilitatea situațiilor financiare ar fi periclitate (Graur & Ruslan, 2016).

g) Înregistrarea de ajustări pentru deprecierea activelor

Conform principiului prudenței, pentru orice pierdere de valoare a activelor trebuie recunoscută o cheltuială prin constituirea de ajustări pentru depreciere. Fie că este vorba de imobilizări corporale, financiare sau de active circulante, diferențele privind opțiunile contabile alese de entități sunt generatoare de informații eronate în ceea ce privește valoarea bilanțieră a activelor. Exemple de tehnici de contabilitate creativă în această sferă sunt: apelarea la asiguratorii de creanțe pentru creanțele incerte și neconstituirea ajustărilor pentru depreciere; neînregistrarea de ajustări privind deprecierea titlurilor de plasament; supraevaluarea ajustărilor pentru deprecierea activelor.

3. Metodologia cercetării

Studiul se bazează pe o cercetare empirică asupra principalilor tehnici de contabilitate creativă aplicate de profesioniști din spațiul economic, precum și identificarea posibilelor motivații care stau la baza acestora. Pentru realizarea cercetării, metoda utilizată a fost sondajul, în timp ce instrumentul aplicat a fost chestionarul. Obiectivele cercetării efectuate au avut în vedere: cuantificarea gradului de cunoaștere și înțelegere a conceptului de contabilitate creativă de către profesioniști, pentru a determina dacă aceștia sunt conștienți de practicile și implicațiile acestui fenomen, identificarea motivelor care ar putea influența utilizatorii să apeleze la contabilitatea creativă, analizarea modului în care percepția asupra contabilității creative influențează deciziile de afaceri, precum și atitudinea respondenților asupra limitelor

existente între legalitate și fraudă. Astfel, cercetarea a fost realizată pe un eșantion alcătuit din persoane care lucrează în domeniul financiar-contabil pe teritoriul României.

Pentru a atinge obiectivele mai sus menționate, vom prezenta o analiză descriptivă a răspunsurilor oferite de participanți și, de asemenea, vom testa următoarele propuneri de cercetare:

H1. Majoritatea angajaților din domeniul financiar-contabil au o perspectivă pozitivă asupra contabilității creative.

H2. Există o corelație între angajații din domeniul financiar-contabil care sunt dispuși să utilizeze practici de contabilitate creativă și dimensiunea firmei în care activează.

H3. Frecvența utilizării tehnicilor de contabilitate creativă în cadrul entităților economice este relativ redusă.

H4. Majoritatea angajaților consideră că nu se poate face o delimitare clară între conceptele de fraudă și contabilitate creativă.

Chestionarul a fost împărțit în două secțiuni. Prima secțiune a urmărit culegerea datelor demografice, precum vârsta, sexul, nivelul de experiență, funcția și dimensiunea companiei în care respondenții își desfășoară activitatea, cu scopul de a obține informații generale despre respondent. Cea de-a doua secțiune conține întrebări care testează percepția respondenților asupra tehnicilor contabile creative, precum și asupra diferențelor între fraudă și contabilitate creativă, prin intermediul cărora are loc obținerea datelor tehnice, abordând astfel tema principală a cercetării. În total, chestionarul realizat a avut 21 de întrebări închise. Acestea cuprind răspunsuri simple, multiple și de tipul scării Likert în cinci trepte (prima treaptă fiind dezacord total, iar a cincea treaptă fiind acord total).

Perioada de culegere a datelor a fost 24-28 martie 2025, iar numărul de chestionare transmise spre completare a fost de 100, din care 51 au fost completate corect și complet, procentul completării fiind de 51%. Transmiterea acestora și colectarea răspunsurilor s-a efectuat prin intermediul Google Forms, iar datele culese în urma completării chestionarului de către subiecți au fost prelucrate utilizând programul de calcul tabelar Microsoft Excel.

4. Analiza rezultatelor și testarea ipotezelor

4.1. Date demografice privind eșantionul

Primul aspect referitor la conturarea profilului respondenților este reprezentat de repartizarea pe segmente diferite de vârstă. Astfel, segmentul de vârstă cu cea mai mare pondere este cel al angajaților cu vârste sub 25 de ani, în proporție de 56,9%, urmat de cei cu vârste între 26 și 35 de ani, în jur de 37,3%, iar segmentul cel mai redus este cel al persoanelor peste 45 de ani, în procent de 5,9%. Al doilea aspect prin care putem caracteriza subiecții este distribuția pe sexe. Rezultatele ilustrează faptul că majoritatea respondenților sunt de sex feminin, în proporție de 64,7%, în timp ce restul de 35,3% sunt bărbați. Această situație se explică prin faptul că aproximativ 75% din totalul angajaților din domeniul financiar-contabil românesc sunt femei (Istrate, 2009).

În urma repartiției pe funcții în cadrul companiilor în care aceștia își desfășoară activitatea, putem observa că 52,9% ocupă poziția de economist, fiind urmați de auditori în proporție de 15,7%, experți contabili 7,8%, administratori financiari 3,9% și în proporție egală de 2% director, analist pe taxe, analist financiar senior, contabil junior și auditor junior. Repartizarea pe nivelul de experiență în domeniul financiar-contabil reflectă faptul că majoritatea respondenților dețin o experiență cuprinsă în intervalul 1-5 ani, în procent de 68,6%, fiind urmați de cei cu experiența între 5 și 10 ani, în cuantum de 21,6%, și de cei aflați în categoria 10-15 ani, în proporție de 7,8%, iar restul de 2% deținând o experiență de peste 15 ani.

Clasificarea respondenților în funcție de dimensiunea companiei în care activează are rolul de a observa dacă experiența deținută de aceștia se află în strânsă legătură cu tipul companiei. Astfel, pe baza rezultatelor obținute, putem constata faptul că entitățile în care aceștia își desfășoară activitatea sunt în același procent de 39,2% mici și mari, iar restul de 21,6% fac parte din categoria medie.

4.2. Obținerea datelor tehnice

Prima întrebare din această secțiune face referire la cât de frecvent este întâlnită manipularea contabilă în situațiile financiare. Majoritatea respondenților, în procent de 65%, au considerat că este o procedură des întâlnită, în timp ce restul de 35% au avut o părere contrară asupra acestui aspect, după cum se poate observa în Figura 1.

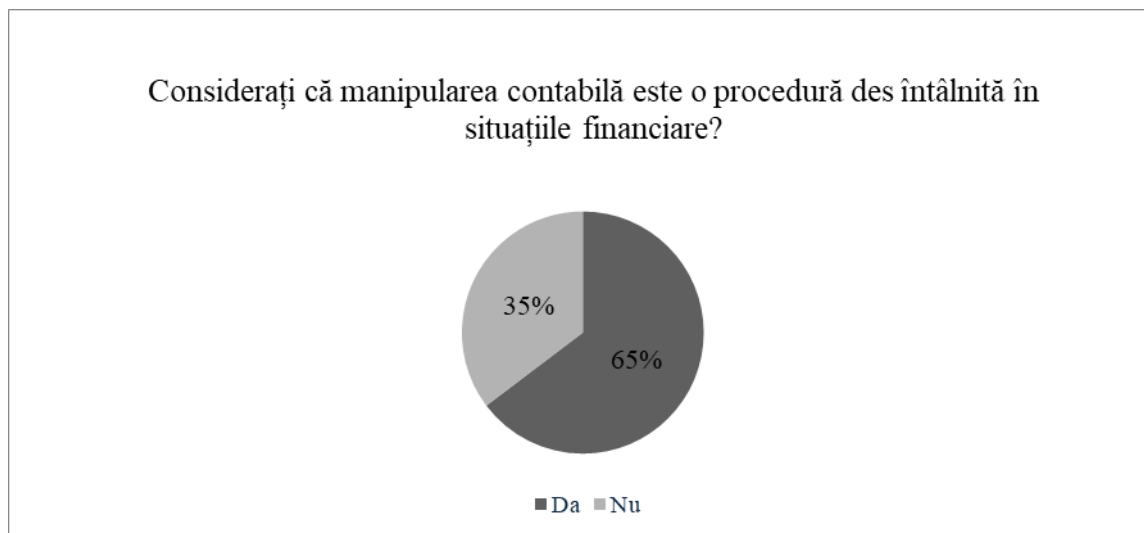

Figura 1. Frecvența cu care este întâlnită manipularea contabilă în situațiile financiare.
Sursa: prelucrare proprie

La întrebarea ce privește nivelul de cunoaștere al termenului de contabilitate creativă, majoritatea respondenților, în procent de 37%, au răspuns „într-o oarecare măsură”, fiind îndeaproape urmași de cei care cunosc acest concept în mare măsură, procentaj de 25%, și în foarte mare măsură în proporție de 20%. Au urmat apoi cei care sunt în mică măsură familiari cu acest concept, procent 10%, iar restul de 8% sunt cei care nu știu nimic despre fenomenul prezentat. Prin urmare, se poate constata faptul că termenul este destul de cunoscut la nivelul României, după cum putem observa în Figura 2.

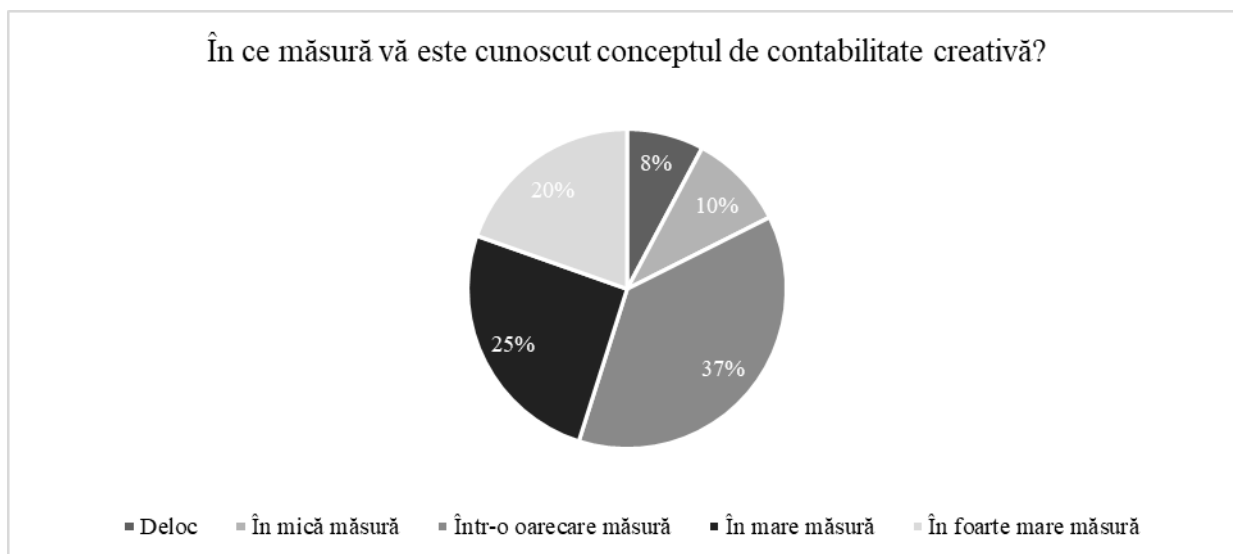

Figura 2. Nivelul de cunoaștere a termenului de contabilitate creativă.
Sursa: prelucrare proprie

O altă întrebare care vizează aspectul tehnic al chestionarului este determinarea percepției subiecților asupra contabilității creative. Analizând graficul de mai jos, putem remarca faptul că marea majoritate, în proporție de 72%, consideră acest concept drept ceva obișnuit, cât timp legea nu este încălcată, în timp ce restul de 28% sunt de părere că indiferent de permisiunea legii în vigoare, contabilitatea creativă nu trebuie practică niciodată. Prin urmare, se poate observa o atitudine optimistă în recurgerea la contabilitatea creativă, lucru ce poate avea legătură și cu experiența acestora în domeniu.

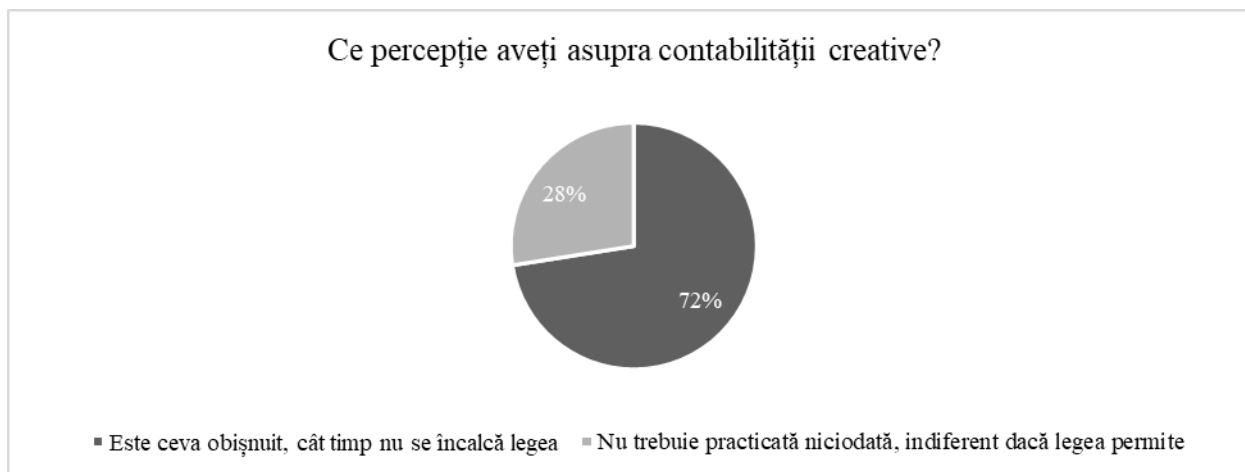

Figura 3. Atitudinea respondenților asupra contabilității creative.

Sursa: prelucrare proprie

Următoarea întrebare a avut rolul de a determina cât este de importantă aplicarea tehnicilor de contabilitate creativă în practicarea profesiei contabile, utilizând pentru colectarea răspunsurilor scara Likert în cinci trepte (prima treaptă fiind dezacord total, iar a cincea treaptă fiind acord total), conform Figurii 4.

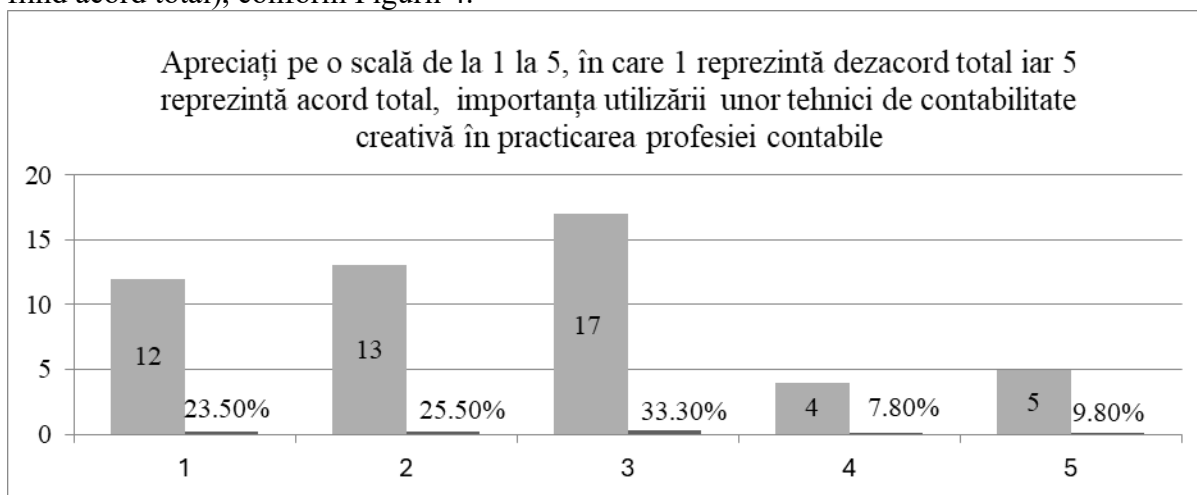

Figura 4. Importanța utilizării tehnicilor de contabilitate creativă în practicarea profesiei.

Sursa: prelucrare proprie

Analizând graficul de mai sus, observăm că 33,3% dintre respondenți sunt neutri în ceea ce privește aprecierea practicilor contabile creative, fiind îndeaproape urmați de cei care se află în dezacord general cu afirmația, în procent de 25,5%, precum și de cei care sunt în dezacord puternic, în proporție de 23,5%. Cei cu 9,8% transmit un acord total cu declarația prezentată, iar restul de 7,8% indică un acord general.

Următoarea întrebare adresată profesioniștilor din domeniul financiar-contabil a dorit să surprindă dacă aceștia au recurs la tehnicile de contabilitate creativă în activitatea profesională. Astfel, 72% dintre respondenți au răspuns că nu au apelat la prezentele tehnici, în timp ce restul de 28% au recunoscut utilizarea acestora. Ca urmare a celor prezentate, putem remarca faptul că majoritatea respondenților nu consideră folositoare practicile contabile creative în cadrul entităților în care activează, lucru ce poate fi observat în Figura 5.

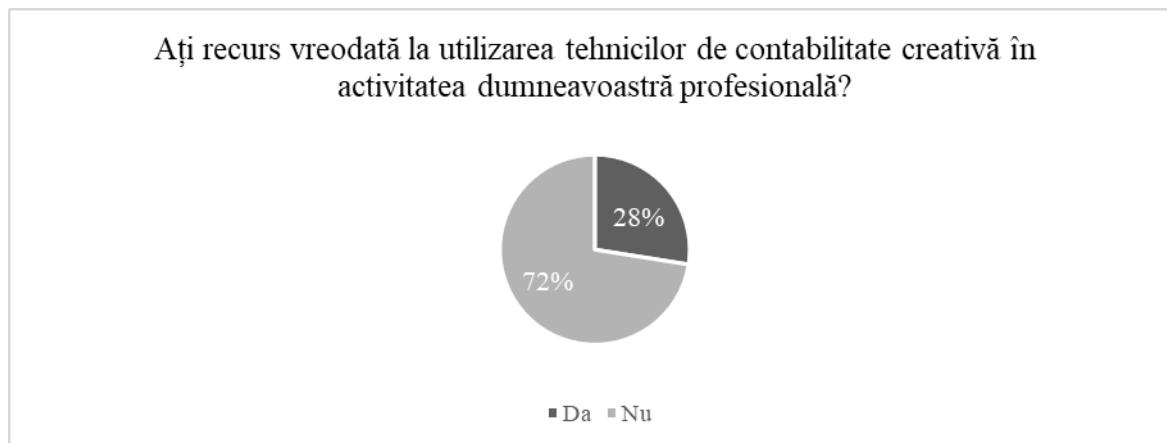

Figura 5. Utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă în activitatea profesională.

Sursa: prelucrare proprie

În strânsă legătură cu întrebarea de mai sus este cea legată de frecvența cu care subiecții utilizează tehnicile de contabilitate creativă. Majoritatea, în procent de 65%, au afirmat că nu utilizează niciodată astfel de tehnici, lucru ce reflectă proporția net superioară a răspunsului negativ de la întrebarea anterioară, 25% folosesc rar tehnicile creative, în timp ce 10% le folosesc frecvent. Acest lucru poate fi observat în Figura 6.

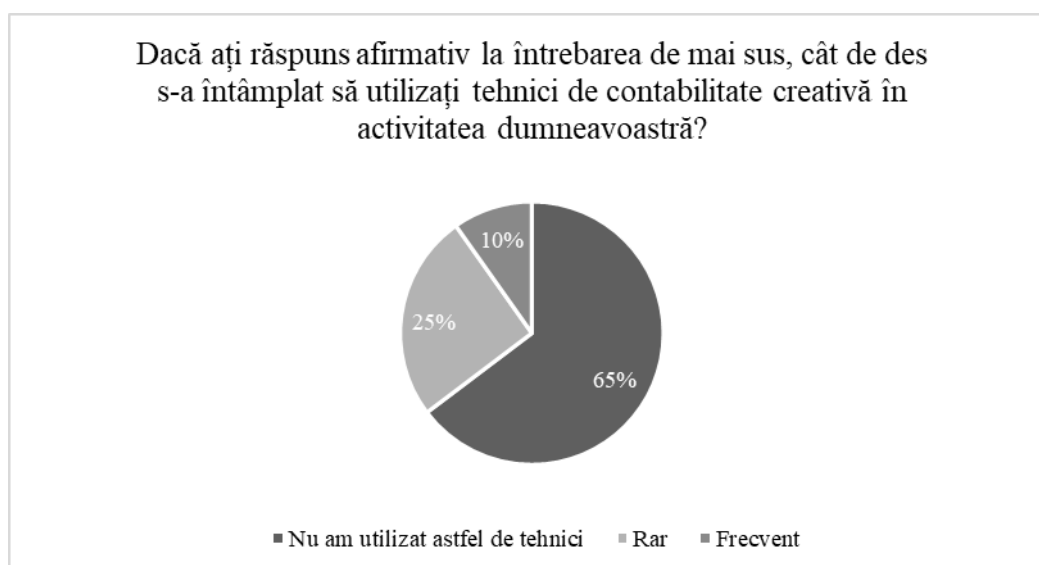

Figura 6. Frecvența utilizării tehnicilor de contabilitate creativă.

Sursa: prelucrare proprie

O altă întrebare urmărește să determine dacă, de-a lungul activității desfășurate, respondenții au remarcat tehnici de contabilitate creativă utilizate de către colegii de echipă.

Observăm, prin intermediul graficului de mai jos, că 40% dintre subiecți au constatat utilizarea tehnicilor în rândul colegilor de echipă, în vreme ce 60% afirmă contrariul. Astfel, putem concluziona că există o frecvență destul de ridicată de utilizare a contabilității creative pe plan național.

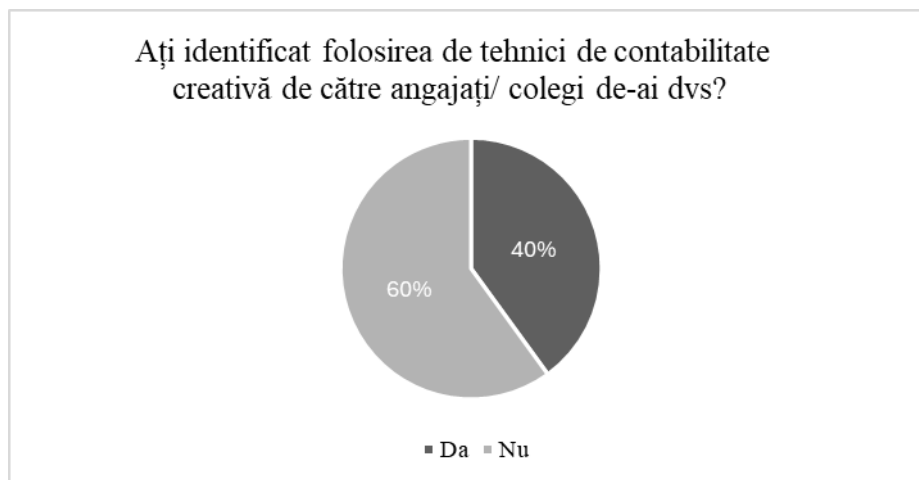

Figura 7. Utilizarea în practică a tehnicilor de contabilitate creativă.

Sursa: prelucrare proprie

Următoarea întrebare, aflată în legătură cu cea de mai sus, se adresează doar acelor persoane care au răspuns afirmativ privind identificarea tehnicilor de contabilitate creativă în practică și vizează identificarea măsurilor luate de către aceștia în momentul în care s-au întâlnit cu situația descrisă (Figura 8).

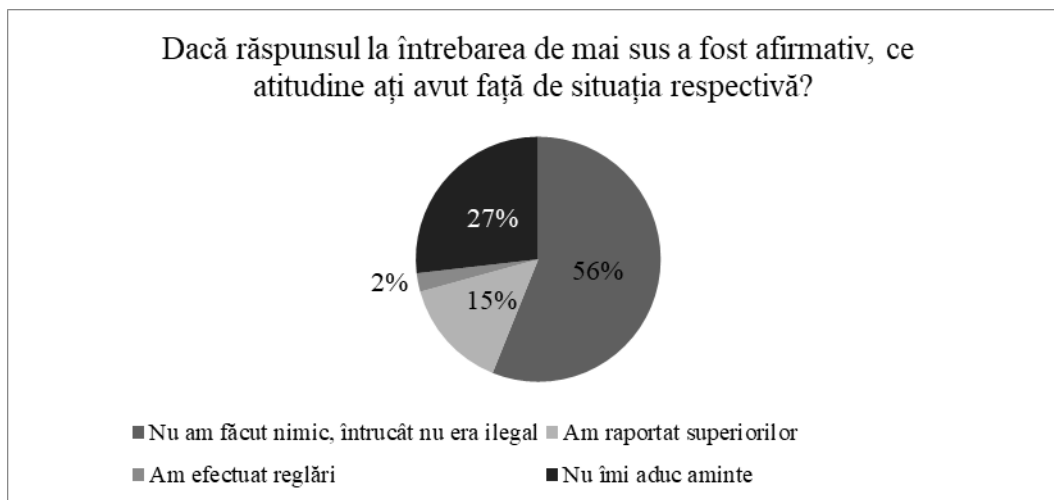

Figura 8. Măsurile întreprinse în urma identificării practicilor contabile creative.

Sursa: prelucrare proprie

Analizând graficul de mai sus, putem observa că 56% dintre cei ce au identificat astfel de tehnici în activitatea colegilor de echipă nu au făcut nimic în această privință, invocând faptul că legea nu a fost încălcată. Totodată, 27% dintre respondenți nu își aduc aminte ce au făcut în acest caz, 15% au raportat superiorilor, iar numai 2% dintre subiecți au efectuat corecții în acest sens.

Prezenta întrebare are drept scop identificarea celor mai utilizate tehnici de contabilitate creativă, din perspectiva profesioniștilor din domeniul financiar-contabil, conform tabelului următor.

Tabel 1. Cele mai utilizate tehnici de contabilitate creativă

Tehnici de contabilitate creativă	Procent (%)
Reclasificarea cheltuielilor de cercetare-dezvoltare	35,3%
Subevaluarea sau supraevaluarea profitului	62,7%
Modificarea metodei sau duratei de amortizare, în funcție de obiectivul urmărit	51%
Evaluarea și recunoașterea provizioanelor pentru riscuri și cheltuieli	47,1%
Reclasificarea cheltuielilor curente în cheltuieli în avans	2%
Amortizarea activelor până la 20%	2%
Diverse închideri de solduri	2%
Amânarea recunoașterii veniturilor	2%

Analizând răspunsurile obținute, constatăm că cea mai întâlnită tehnică de contabilitate creativă o reprezintă subevaluarea sau supraevaluarea profitului, tehnică aleasă de 62,7% dintre respondenți. Mai mult, 51% dintre aceștia au considerat că modificarea metodei sau duratei de amortizare este o practică des întâlnită în domeniul financiar-contabil, 47,1% au remarcat faptul că evaluarea și recunoașterea provizioanelor reprezintă un factor important în sfera contabilității creative, în vreme ce 35,3% au identificat reclasificarea cheltuielilor de cercetare-dezvoltare drept tehnică des întâlnită în cadrul companiilor. Totodată, există mai multe tehnici cu un singur vot, precum: amânarea recunoașterii veniturilor, practici aflate în sfera închiderii de solduri, amortizarea activelor până la 20% sau reclasificarea cheltuielilor curente în cheltuieli în avans.

Următoarea întrebare urmărește să identifice frecvența cu care angajații din domeniul financiar-contabil consideră că este potrivit să se folosească tehnici de contabilitate creativă.

Analizând graficul de mai jos, putem observa că cea mai mare parte dintre respondenți, respectiv 37%, consideră că tehnicile de contabilitate creativă pot fi utilizate ori de câte ori este necesar, cât timp legea permite acest lucru. În contrast, 30% dintre subiecți afirmă că astfel de tehnici nu ar trebui utilizate niciodată, în vreme ce restul de 33% sunt de părere că procedeele de contabilitate creativă pot fi utilizate câteodată. Astfel, putem trage concluzia că 70% dintre respondenți sunt, într-o oarecare măsură, de acord cu utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă, pe când 30% se opun acestora.

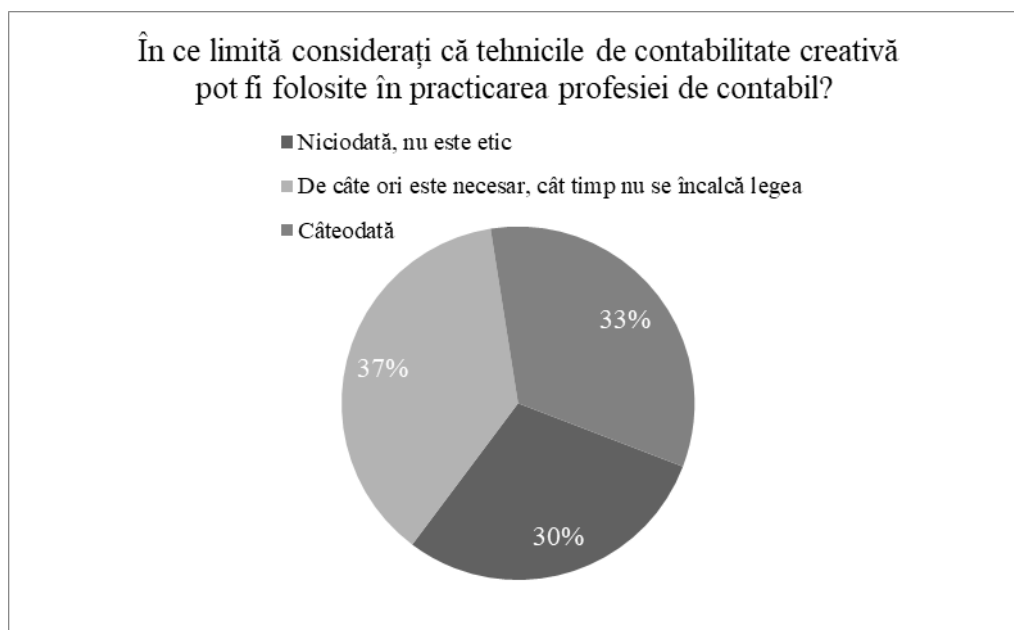

Figura 9. Recurența utilizării tehnicilor de contabilitate creativă.
Sursa: prelucrare proprie

În cadrul următoarei întrebări, subiecții au fost rugați să evalueze măsura în care anumiți factori contribuie la utilizarea contabilității creative, utilizând pentru colectarea răspunsurilor scara Likert în cinci trepte (prima treaptă fiind „sub nicio măsură”, iar a cincea treaptă reprezentând „în foarte mare măsură”). Pentru a determina care dintre acești factori este considerat a fi cel mai semnificativ în vederea apelării la tehnicile creative ale contabilității, am înmulțit scorul acordat de la 1 la 5 cu numărul de respondenți pentru fiecare categorie, lucru ce poate fi observat în graficul de mai jos.

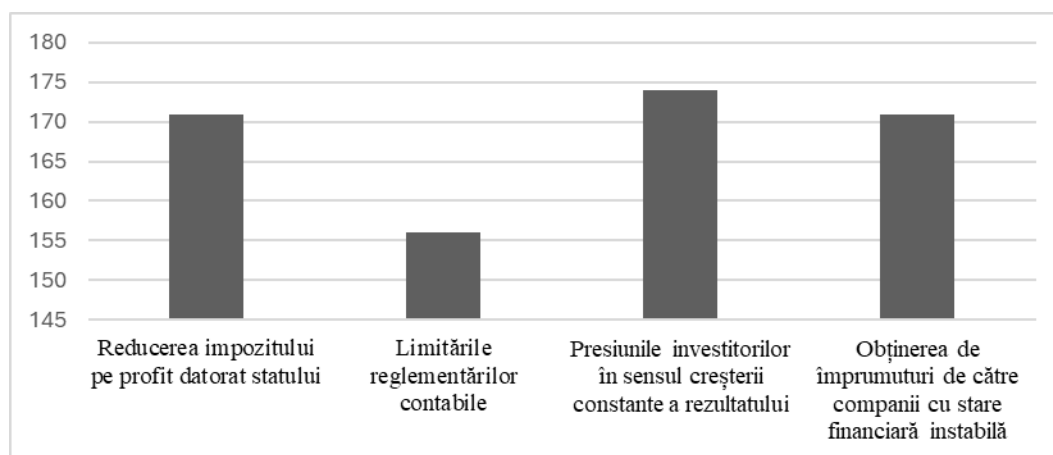

Figura 10. Importanța factorilor care determină utilizarea contabilității creative.
Sursa: prelucrare proprie

Analizând graficul din Figura 10, se poate afirma că cel mai important factor generator al contabilității creative este reprezentat, în opinia respondenților, de presiunile investitorilor în sensul creșterii rezultatului exercițiului, cu un scor de 174. Pe a doua poziție se află reducerea impozitului pe profit datorat statului, împreună cu obținerea de împrumuturi de către companii instabile din punct de vedere financiar. Astfel, cel mai puțin relevant factor este reprezentat de limitările reglementărilor contabile.

O altă întrebare a vizat modalitățile prin care impactul contabilității creative asupra situațiilor financiare poate fi redus. Pe baza graficului prezentat mai jos, se observă că 43% dintre respondenți consideră că aplicarea raționamentului profesional este cea mai eficientă metodă de stopare a efectului contabilității creative asupra situațiilor financiare, 39% au optat pentru existența unor norme contabile detaliate, 12% au afirmat că îmbunătățirea auditului intern ar reprezenta o tehnică eficientă de diminuare a relației negative dintre contabilitate creativă și situațiile financiare, în vreme ce doar 6% dintre subiecți au ales revizuirea documentelor de lucru.

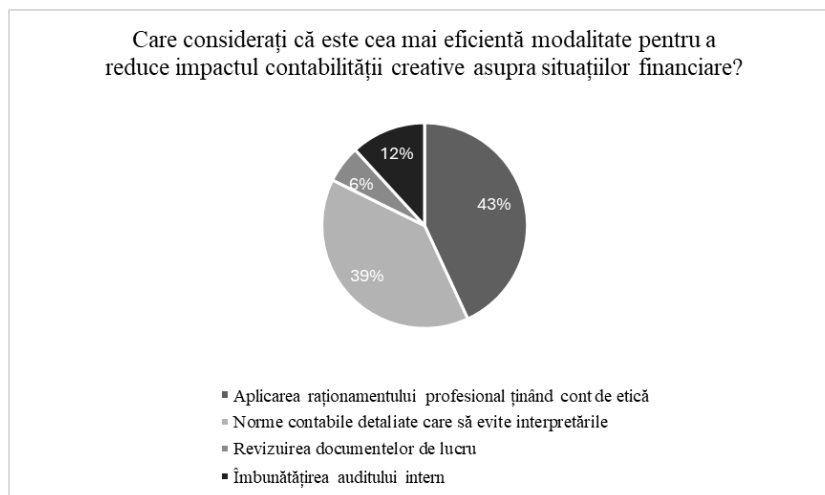

Figura 11. Modalități de reducere a impactului contabilității creative asupra situațiilor financiare.
Sursa: prelucrare proprie

Următoarea întrebare a avut drept scop evidențierea opiniei angajaților din mediul financiar-contabil cu privire la delimitarea conceptelor de fraudă și contabilitate creativă. Analizând datele furnizate de către subiecții chestionarului, putem afirma că o mare parte dintre angajații din domeniul financiar-contabil consideră că legislația actuală nu este suficient de clară astfel încât să delimiteze în mod concret diferența dintre contabilitate creativă și fraudă. Concret, 74% din respondenți au afirmat cele menționate, în vreme ce 16% au susținut că există o distincție clară între cele două concepte. Restul de 10% dintre subiecți nu erau siguri cu privire la acest aspect (Figura 12).

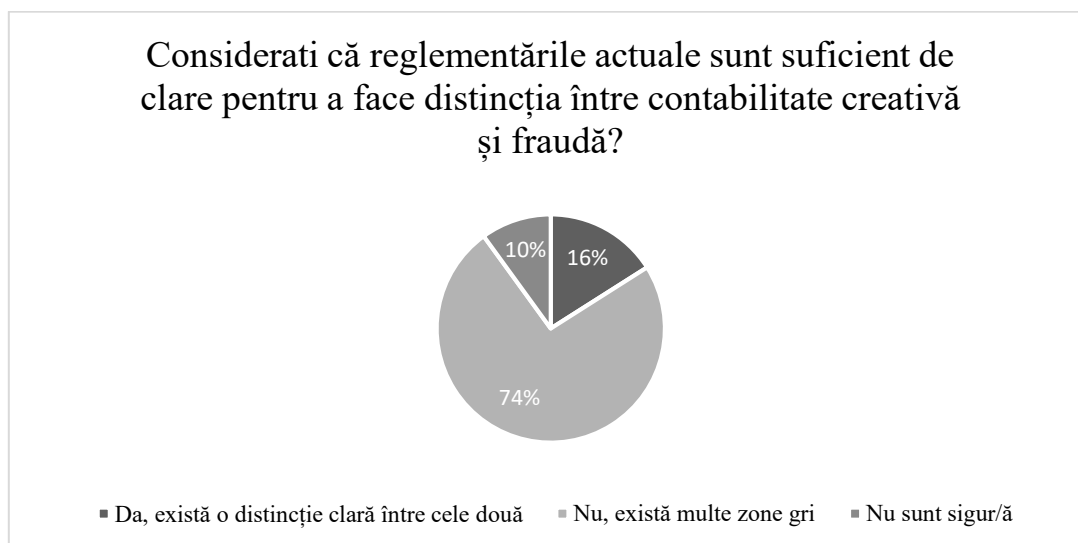

Figura 12. Distincția dintre contabilitate creativă și fraudă.
Sursa: prelucrare proprie

O altă întrebare a urmărit să identifice ușurința cu care contabilitatea creativă poate intra în zona de fraudă fiscală. Analizând Figura 13, se poate observa că 42% dintre respondenți consideră că limita dintre contabilitatea creativă legală și fraudă este una moderată. Totodată, 32% dintre participanți au afirmat că limita dintre cele două poate fi depășită cu ușurință, 22% au optat pentru „foarte ușor”, iar 4% dintre subiecți au ales varianta „greu”. Mai mult, niciun respondent nu a considerat că limita dintre cele două este foarte greu de depășit.

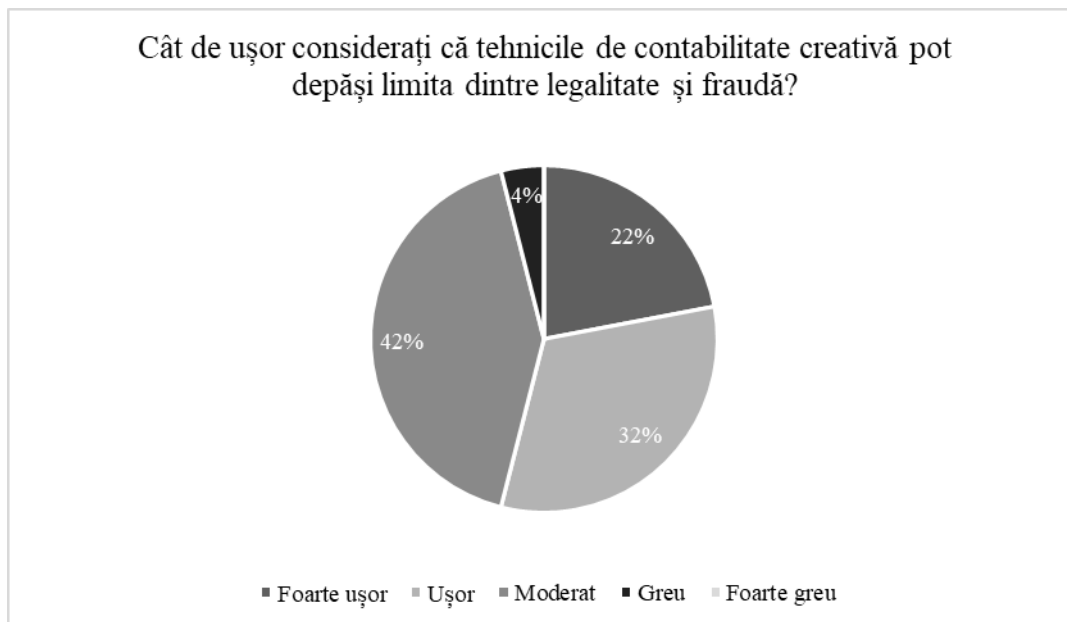

Figura 13. Depășirea limitei dintre contabilitate creativă și fraudă.

Sursă: Proiecție proprie

Penultima întrebare a vizat identificarea elementelor cheie care delimitează contabilitatea creativă de fraudă financiară. În cadrul acestei secțiuni, respondenții au putut alege dintre mai multe variante, iar cea aleasă de cei mai mulți dintre aceștia o reprezintă transparența informațiilor, cu 37 de voturi. Conformitatea cu normele contabile a fost aleasă de 33 dintre subiecți, intenția managementului de 22 dintre aceștia, iar modificările legislative de 13.

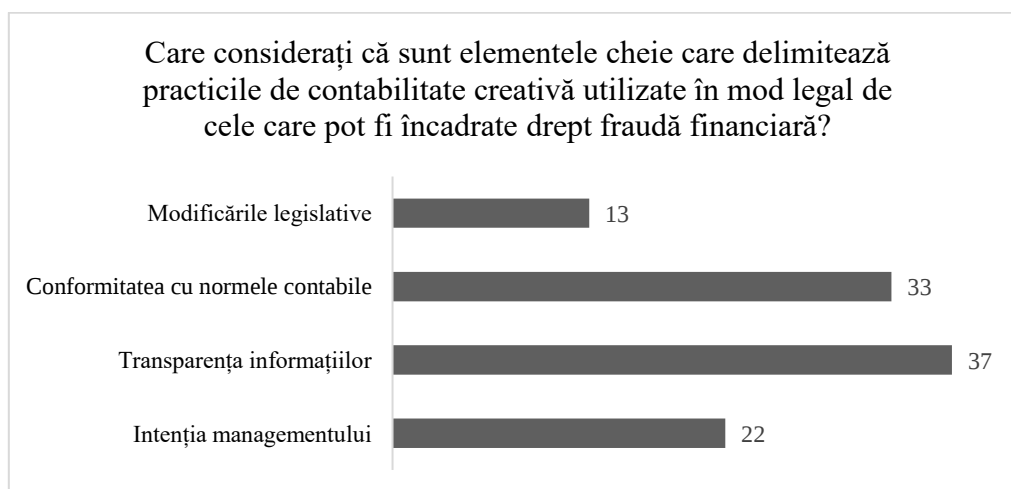

Figura 14. Elemente ce delimitează contabilitatea creativă de fraudă.

Sursă: Proiecție proprie

Ultima întrebare din chestionar a pus în discuție utilizarea în mod legal a tehnicilor de contabilitate creativă. Astfel, jumătate dintre respondenți consideră că aceste tehnici pot fi utilizate în mod legal, cât timp sunt respectate normele contabile, iar 26% consideră că legalitatea tehnicilor este dependentă de contextul situațiilor în care sunt folosite. Totodată, 12% din subiecți sunt de părere că orice tehnică de manipulare contabilă reprezintă fraudă, iar 12% admit că aceste tehnici se pot afla la limita legalității (Figura 15).

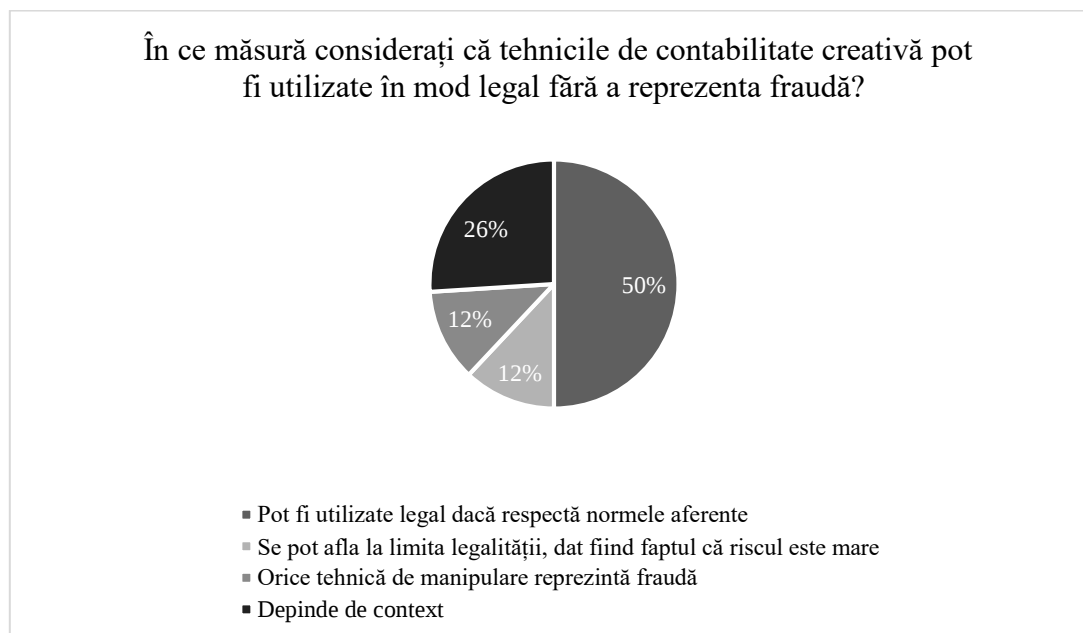

Figura 15. Utilizarea contabilității creative în mod legal.
Sursă: Proiecție proprie

4.3. Testarea ipotezelor

Prima ipoteză propusă spre verificare este **H₁**: *Majoritatea angajaților din domeniul financiar – contabil au o perspectivă pozitivă asupra contabilității creative*. Analizând răspunsurile primite la întrebările 8 și 15, de la subiecții din eșantion, se observă că 72% dintre aceștia consideră că utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă reprezintă o practică obișnuită, cât timp legea nu este încălcată, iar 71% dintre respondenți afirmă că astfel de tehnici pot fi folosite în practicarea profesiei de contabil. Prin urmare, această distribuție confirmă ipoteza H₁, atitudinea respondenților asupra fenomenului fiind una pozitivă.

Cea de-a doua ipoteză, **H₂**: *Există o corelație între angajații din domeniul financiar-contabil care sunt dispuși să utilizeze practici de contabilitate creativă și dimensiunea firmei în care activează*, a fost testată cu ajutorul întrebărilor 5 și 8. Astfel, pentru a putea confirma sau infirma această ipoteză, este necesară o grupare a respondenților în funcție de dimensiunea firmei și de percepția lor asupra contabilității creative, date ce sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabel 2. Corelația dintre dimensiunea firmei și deschiderea către utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă

Dimensiune firmă	% care consideră contabilitatea creativă "obișnuită"	% care consideră că nu trebuie practică
Mare (200+ angajați)	65%	35%
Medie (51 - 200 angajați)	90,90%	9,10%
Mică (0-50 angajați)	70%	30%

Astfel, se observă că acceptarea contabilității creative este ridicată în cadrul firmelor medii, cu un procent de 90,9%, ceea ce poate indica un spațiu mai flexibil, unde astfel de tehnici sunt des întâlnite. În ceea ce privește firmele mari, doar 65% dintre subiecți au o perspectivă pozitivă asupra acestui aspect, lucru ce poate fi determinat de frecvența controalelor în astfel de entități. În firmele mici, nivelul de acceptare este de 70%, ce poate apărea ca urmare a lipsei controalelor sau a unei flexibilități mai mari din partea angajatorului. Concluzionând, ipoteza H₂ este confirmată parțial, întrucât există o diferență notabilă între firmele mari și cele medii, însă nu și între cele mici și cele mari.

Următoarea ipoteză, **H₃**: *Frecvența utilizării tehnicilor de contabilitate creativă în cadrul entităților economice este relativ redusă*, a fost testată cu ajutorul întrebărilor 10 și 12. Studiind răspunsurile primite, se poate observa că 72% dintre respondenți au răspuns negativ în ceea ce privește utilizarea practicilor contabile creative, numai 28% dintre aceștia având o opinie diferită. De asemenea, conform întrebării 12, se constată că 60% nu au identificat în practică utilizarea acestora, iar restul de 40% susțin contrariul. Astfel, procentul ridicat al persoanelor care nu au utilizat contabilitatea creativă poate fi sugerat și de experiența relativ scăzută în domeniul financiar-contabil, întrucât 68,6% dintre respondenți au o vechime cuprinsă între 1 și 5 ani. Prin urmare, putem constata că ipoteza H₃ este parțial confirmată, întrucât procentajele reflectă o utilizare destul de redusă a tehnicilor contabile creative.

În cadrul ultimei ipoteze, **H₄**: *Majoritatea angajaților consideră că nu se poate face o delimitare clară între conceptele de fraudă și contabilitate creativă*, am considerat relevantă în scopul testării întrebarea cu numărul 18 „Considerați că reglementările actuale sunt suficient de clare pentru a face distincția între contabilitate creativă și fraudă?”. Pentru aceasta, 74% dintre respondenți au afirmat că nu există o delimitare clară între cele două concepte, întrucât există multe zone gri, 16% nu au fost siguri de răspuns, iar 10% au considerat că se poate face o distincție clară între cele două concepte. Așadar, conform rezultatelor primite, putem concluziona că ipoteza H₄ este confirmată, opinia respondenților fiind destul de clară.

Concluzii

În opinia noastră, contabilitatea creativă este rezultatul flexibilității reglementărilor contabile, care poate oferi o imagine reală a situației financiare și performanței entităților economice, dacă este aplicată cu bună-credință. Cu toate acestea, natura umană joacă un rol esențial în modul de utilizare a practicilor contabile creative, întrucât de cele mai multe ori interesul personal îl surclasează pe cel general, fiecare dintre noi fiind interesați de dobândirea unor interese proprii, lucru ce influențează în mod negativ raportarea financiară. În ceea ce privește noțiunea de fraudă, aceasta reprezintă un act grav care implică acțiuni imorale pentru a obține un beneficiu ilegal pentru una sau mai multe persoane din entități economice. Prin caracterul său, aceasta se diferențiază de contabilitatea creativă, care poate fi privită ca un ansamblu de tehnici ce nu respectă întru totul principiul prudenței, situându-se în cadrul standardelor, dar nu și în spiritul acestora. Așadar, deși există asemănări între cele două concepte, nu pot fi considerate echivalente.

În privința tehnicilor propriu-zise de contabilitate creativă, se poate afirma faptul că există numeroase modalități prin care situațiile financiare ale unei entități să fie alterate de o realitate subiectivă, creată și susținută de interesele managementului. În ansamblu, astfel de tehnici pot fi utilizate pentru fiecare componentă a situațiilor financiare, având un impact semnificativ atât asupra bilanțului, cât și asupra contului de profit și pierdere. Prin urmare, utilizarea contabilității creative necesită minuțiozitate, pentru a putea preveni încălcarea normelor în vigoare și implicit fraudă fiscală.

În urma studiului empiric efectuat, putem constata faptul că majoritatea ipotezelor de cercetare au fost validate. Astfel, atitudinea angajaților din domeniul financiar-contabil cu privire la contabilitatea creativă și influența acesteia este una relativ optimistă, aceștia considerând-o, în proporție de 72%, o tehnică obișnuită în activitatea economică. Însă, majoritatea nu utilizează aproape deloc (72%) și nici nu au descoperit în practică aplicarea acesteia (60%), rezultat ce conduce la ideea că există o oarecare reticență privind apelarea la astfel de tehnici. De asemenea, se poate observa faptul că respondenții consideră că nu se poate face o delimitare clară între conceptele de fraudă și contabilitate creativă, idee susținută ca urmare a procentajului ridicat de 74%.

Bibliografie

1. Achim, M. V. & Borlea, S. N. (2019) *Criminalitatea economico-financiară: Corupția, economia subterană și spălarea banilor: cauze, efecte, soluții: abordări teoretice și practice*. Editura Economică.
2. Albrecht, W. S. & Albrecht, C. (2004) *Fraud examination & prevention*. Thomson: South-Western.
3. Brander, M., Gillenwater, M. & Ascui, F. (2018) "Creative accounting: A critical perspective on the market-based method for reporting purchased electricity (Scope 2) emissions", *Energy Policy*, vol. 112: 29-33
4. Breton, G. & Taffler, R. J. (1995) "Creative accounting and investment analyst response", *Accounting and Business Research*, vol. 25, no. 98: 81-92
5. Colasse, B. & Tabără, N. (1995). *Contabilitate generală*, Iași: Ed. Moldova
6. Comandaru, A. M. A., Stănescu, S. G., Toma, C. M. & Păduraru, A. H. (2020) "Another image of accounting-creative accounting", *Global Journal of Business, Economics and Management: Current Issues*, vol. 10, no. 2: 100-110
7. Copeland, R. M. (1968) "Income Smoothing", *Journal of Accounting Research*, vol. 6: 101-116
8. Gînța, A. I. & Țirău, A. I. (2018) "Analysis of creative accounting – Faithful image relationship and creative accounting – fraud relationship", *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, vol. 18, no. 2: 599- 604
9. Gaur, A. & Ruslan, H. (2016) "Creativitate și conformitate în relația performanță financiară–fiscalitate", Conferința științifică internațională 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic
10. Groșanu, A. (2013) *Contabilitate creativă*, București: Editura ASE
11. Guinea, F. A. (2016) "Study regarding the creative accounting techniques in management accounting", *Audit Financiar*, vol. 14, no. 142: 1136
12. Horomnea, E., Pașcu, A. M. & Istrate, A. M. (2012) "Contabilitatea creativă, între denumire neinspirată, reglementare și fraudă", *Audit Financiar*, 86
13. IFAC (2009) *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate – Audit financiar*, București: Coeditare CAFR – IRECSO
14. Istrate, C. (2009) *Contabilitatea nu-i doar pentru contabili!*, Universul Juridic

15. Khattab, M. S. Y. (2012) "Proposed framework for activating the role of corporate governance in limiting the use of some creative accounting methods", *Journal of Public Management*, vol. 52, no. 2
16. Lungu, C. I. & Caraiani, C. (2018) *Introducere în contabilitate* (3-a ed.), București: Editura ASE
17. Ministerul Finanțelor Publice. (2014) *Ordin nr. 1802/2014 - Partea I pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate*
18. Morariu, A. & Jianu, I. (2009) "Autentic sau iluzoriu în activitatea profesioniștilor contabili – la limita dintre contabilitatea creativă și fraudă contabilă", *Audit Financiar*, 27-35
19. Naser, K. (1993) *Creative financial accounting: Its nature and use*, Hemel Hempstead: Prentice Hall
20. Schuchter, A. & Levi, M. (2016) "The fraud triangle revisited", *Security Journal*, vol. 29, no. 2: 107-121
21. Singh, S. (2011) "The common types of fraud, it's causes and impact to a public sector organization", In *National Public Sector Accountants Conference Kuching: KPMG Malaysia*, 1-30
22. Trotman, M. (1993) *Comptabilité britannique, mod d'emploi*. Paris: Editura Economica
23. Wells, J. (2011) *Corporate Fraud Handbook – Prevention and Detection* (3rd Edition). Hoboken: John Wiley & Sons
24. Yadav, B. (2014) "Creative accounting: An empirical study from professional prospective", *International Journal of Management and Social Sciences Research*, vol. 3, no. 1: 38-53